

HANKISS ÁGNES

Az első ügynökjelentés

(barátok apró vétkei)

Ezt a szövegrészletet, amely egy régóta készülő regény egyik fejezetéből való, csupán a tárgy kapcsolhatja az állambiztonsági kutató-sokhoz. A titkok és szembesülések „mélytengeri” lélektanához. Ezért döntöttem úgy, nem kevés habozás után, hogy közreadom itt. A nevek és a személyes összefüggések jó része, ahogy mondani szokták, a képzelet szülötte. Ez azonban a működési mechanizmusok valóságán és talán tanulságán nem sokat változtat.

Amikor szüleim halálát követően belefogtam életük regényébe, sok minden megakasztott, és legfeljebb egy-egy korábban elkészült fejezet biztosította azt a belső folytonosságot, ami ébren tartja az emlékezést és az akaratot, akár másfél évtizeden keresztül is. Amikor a rendszer bukása után elkezdtem feltárni politikával, hittel és kiábrándulással, illúzióval és áruállással, meghasonlással és önfeláldozással átítatott életük összefüggéseit, először a levéltári anyagokból akartam biztos támpontokat meríteni. Belefelejtkeztem az iratokba, egyik történet hozta magával a másikat, a regénnyel pedig nem jutottam semmire. A levéltári iratok menekülőutat kínáltak: az író benuultságát a kutató izgalma hidalta át. De talán így volt ez jól, mert meg kellett várnom, hogy letisztuljanak, nyugvópontra jussanak bennem azok a világnézeti tartalommal bíró átalakulások, amelyeknek a középpontjában éppen az a szellemi örökség állt, amelyet szüleim élete és sorsa hordozott. Nem véletlen tehát, hogy nem folytattam, amit elkezdtem: még nem tudtam, honnan beszéljek. Bár a viszonyom már akkor is kritikus és távolságtartó volt mindazokkal szemben, akikkel szüleimet politikai sorsközösség kapcsolta össze. Nem tudom, mi volna a legpontosabb

megjelölés. Romantikus, izgága baloldaliak, világmegváltó értelmiségiek, akik a kommunizmus valódi arcával szembesülve, a szembesülést és a kiábrándulást megszenvedve, szembefordultak azzal, amiben hittek, de amiből, a gondolkodás módját és értékvilágát tekintve, sohasem tudtak teljesen kigyógyulni.

Triviális apróság hozta el számomra a visszatalálást a regényhez.

Sietve, ideges mozdulattal levertem egy könyvet, amit olyan magasról akartam levenni, hogy csak lábujjhegyre állva érhettem el, de így sem tudtam megfogni, ezért a kezemet alácsúsztatva próbáltam a sorból kijjebb húzkodni. Szétnyílván, lapjait maga alá gyűrve, reccsenő gerinccel zuhant a földre a súlyos lexikon, amelyben Hadész és Perszeophoné szerelmi történetéhez, a pusztító szenvedély ösképletéhez szerettem volna adatokat gyűjteni. Amit máskor a lelke legmélye ellen elkövetett merényletként él meg az ember, és persze szemrehányással önmaga iránt, hogy több elővigyázatossággal elkerülhette volna kedves tárgyainak a rombolását, most szinte élveztem a látványt, kéjes elégedettséggel szemléltem az értékes kötetet, mert abban a hónapok óta tartó kétségbeesett lelkiállapotban már-már jólesett, hogy féltett tárgyaim velem tartanak, elkísérnek a belül már-már kozmikussá dagadó halálvágyba.

Elmentem hazulról, otthagytam a könyvet. Csak később vettem fel a földről, menteni próbálva a még menthető. Akkor hullott ki belőle a sűrke jegyzetlap, anyám kézírásával, egy idézettel Kafkától: „*Szorongsomtól akarok megszabadulni, ezért írok.*” Szokása volt, hogy egy titkos és önpusztító viszony éveken át tartó őrlődésében, cédulákra mondatokat gyűjtött, műveltsége is kapóra jött, kiírogatott ezt-azt, amit saját helyzetére vonatkoztathatott.

Egy éppen zátonyra futó szerelem betegeként, amiben több volt az illúzió, mint a realitás, ahhoz azonban elég volt, hogy romba döntse addigi boldog életemet, zaklatott lélekkel, büntudattól és csalódástól szenvedve, napok óta sokat gondoltam anyámra. Ha az ember nem tud segíteni magán és mások sem tudnak segíteni rajta, hajlamos a segítségért odaáttra apellálni, amihez nem föltétlenül szükséges, hogy világos és szilárd hittel rendelkezzen a halálunk utáni tartományról. Elővettem a karkötőjét, aranyszálakból fonva, mintha csipke volna, családi örökség. A halálát követő napon, a kórházban nyomták a kezembe, nejlonzacskóban, a láncával és a gyűrűjével együtt; haldoklása közben is viselte.

Tizenöt év telt el azóta, hogy a temetés után a karkötőt betettem egy fiók mélyére, elfekvő holmik közé, egy dobozba. Most előhalásztam és felvettem. Anélkül persze, hogy pontosan meg tudtam volna mondani, mit várok tőle, mire számítok. De mivel a világ dolgainak láthatatlan, rejtett összefüggései, analógiás megfelelései mindig is mániákusan foglalkoztattak, anyám cédulájá-

nak váratlan felbukkanását sem tekinthettem pusztá véletlennek. Mintha üzent volna, mintha mégiscsak volna odaátról érkező segítség, útmutatás, hogyan próbáljak megszabadulni – mitől is? Igen, a minden benuhátság, büntudat és csalódás mélyén húzódó szorongástól. Kérdés persze, hogy a szorongáson hogyan lehetséges erőt venni úgy, hogy a helyébe ne valami tespedő közöny és kiüresedés, hanem a továbblépéshez szükséges energia lépjen. Ha igaz az a közkeletű vélekedés, hogy ami nem öl meg, az erősebbé tesz, akkor ennek nálam is így kellett volna történnie.

Bár lehetséges, hogy ezeknek a természetlen éveknél is megvolt a maguk szerepe. Elvesztettem sok mindent, ami addig életem szerves része volt. Element atyai barátom, életem tanúja, Leo is. A halála előtti évben, mintha érezte volna, hogy maradtak hátra még dolgok, amelyeket rendbe kell tennie, kikérte a rá vonatkozó anyagokat a Történelmi Hivatalból. Izgatottan várta, elég vastag volt, amit megkapott, kétkötetnyi. Fénymásoltunk egy példányt nekem is, és ettől fogva csapongó, elemző, évődő és többnyire hosszúra nyúló, mindennapos telefonbeszélgetéseink állandó tárgya lett az „ügynöktető”. Találgattuk, ki lehetett, aki szorgalmasan beszámolt a tartótisztjének Leo művészi terveiről, anyagi gondjairól, különös kapcsolatairól, provokatív nézeteiről és személyes harcairól. Önmagukba hulló gondolatfutamaink azonban nem vezettek eredményre, legfeljebb átmeneti izgalmat nyújtottak. Fölösleges köröket futottunk, terhelő bizonyítékokat kerestünk, és amikor már a kép kockái látszólag a helyére kerültek, felbukkant valami apróság, ami egyszerre mindent fejre állított. Amikor például a legközelebbi barátot véltük felismerni a jelentések készítőjében, Leo előbb keményen háritott, majd megadóan elszomorodott. De azután mégis megkönnyebbült. Észrevettem ugyanis, hogy az egyik jelentésben Leo ügynöke arról ír, hogy franciául tartott Párizsban előadást. Akkor boldogan fellélegeztünk, mert Leo barátja nem tudott franciául. Ha ügynöke nevét nem is, valami mást azonban Leo megtudhatott. Amikor egy vidéki városban dolgozott egy darabig, előfordult, dicsekedett, hogy három színész nő szeretője volt egyszerre. Most viszont csalódott: nyomát sem találta a jelentések között. Kiváltképpen azóta izgatta ez, hogy az Őrnagy, aki szakértőként segített nekem bizonyos iratok értékelésében, szarkasztikusan megjegyezte, mi mindent tudtak ők a Cégnél... Például Leóról is, ejti el, és figyel. De nem reagálok. Jeles művészek, lamentál tovább, milyen fertőben éltek... ők meg odabent, folytatja merengve, az ebédlőben vagy a liftben röhögtek ezeken a gazemberségeken... Talán a Történelmi Hivatal szemérmeskedik és nem adja ki az ilyesmit? – makacskodott Leo, aki nagyon szerette volna leírva látni élet-habzsoló korszakának tarka epizódjait, és megkér, tudjam meg az Őrnagytól,

a három nő közül melyik volt a besúgó. Megpróbálom, ígérem, és másnap meghívom az Őrnagyot egy kávéra. Azután rögtön hívom is Leót. – *Ülsz vagy állsz öregem?* – *Miért, tudod már melyik?* Kis szünetet tartok, hogy kellően kiélvezzem a pillanatot. – *Hát mindegyik!* Most Leo csöndesült el. Noha nem volt rá jellemző az efféle letargikus hallgatás. De azután szokásos derűjével és rendíthetetlen méltóságával csak annyit jegyzett meg: – *A kurva anyjukat a disznóknak!* Amit ugyan nem pontosít, de ismerve őt, inkább az Őrnagyra és egykori munkatársaira gondolhatott, mint a lányokra, akik minden egyes találka után elkészítették az összefoglalójukat. – *Tudod, milyen jó csaj volt mindegyik...* – jegyezte meg ábrándosan, de egyszersmind kicsit bánatosan, valahogy úgy, mintha a két dolog, a szépség meg az árulás kizáró viszonyban állnának egymással.

Mindenesetre az üzenet anyámtól megtette a hatását: előszedtem a régi jegyzeteket és a már nyomtatásban is megjelent fejezeteket. Ami ilyenkor talán a legnehezebb, felvenni a rejtett szálakat, amelyek a történetészövésben bűvópatakként kötnek össze látszólag távol eső dolgokat, párhuzamosan futó síkokat, rezonanciát teremtve ezzel az elbeszélő szándéka és az elbeszélés tárgya között.

138

Az első ügynökjelentés, amit az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárából kézhez kaptam, a Lusnyánszki fedőnevű ügynök beszámolója volt apámról. Vad izgalom fogott el, ahogy olvasni kezdtem, hisz évtizedeken keresztül aligha remélhettem, hogy ezek közül az akkor szigorúan titkos dokumentumok közül egyetlenegy is valaha a kezembe kerül. Szüleim már nem érthették meg a rendszerváltozást, az irattárak részleges felszabadulását. Nekem pedig olyan érzéssel járt, mintha egy felnőtt egyszerre csak szembetalálkozna azoknak a meséknek a hőseivel, akiről gyerekkorában sokat képzelgett, de nem hihette, hogy egyszerre csak valós létezésük teljes fegyverzetében, hús-vér alakjukban lépnek kíváncsi olvasójuk elé.

Politikától átítatott és megtépett családban nőttem fel, ahol a szüleim közötti beszélgetések visszatérő témája volt a „Belügy”, vagy ahogy apám is bennfenteskedve nevezte, a „Cég” láthatatlan hálója szüleim és barátaik körül. Kit szervezhettek be, és ki az, akit csupán megpróbáltak... Apám személyes játszmái és macska-egér játékaival azokkal, akik megfigyelték, lehallgatták, és akikhez, vagy pontosabban, akiknek láthatatlan tevékenységéhez apámat, mint célszemélyüket, valami perverz és túlfűtött vonzalom fűzte... Sakkjátékos alkatából, sohasem lankadó, cselekvő nyugtalanságából azonban egyenesen következett az is, hogy mások szemében viszont ő maga került gyanúba. Azt képzelte, és ez könnyen bizalmatlanságot teremtett értetlen kívülállók szemé-

ben, hogy pusztán kiváló szellemi adottságainak a segítségével túljárhat üldözői eszén. Ideig-óráig orruknál fogva vezetheti őket, félrevezető információkkal, gyerekes csapdákkal, hősködő provokációkkal, vagyis alapjában véve olyan eszközökkel, amelyeket amazok a maguk teljes hatalmi és intézményi fegyverzetével vetettek be ellene. Nem kevés energiát fordított arra, hogy neki is legyenek „informátorai”. Őket olyanok közül verbuválta, akik kettős kötődésük révén elfogadható tagjai voltak a rendszerrel szemben kritikus és szemmel tartott baráti közösségeknek, ám ugyanakkor, akár a múltból, akár jelenlegi szerepkörükből adódóan, szoros kapcsolatban álltak a pártelit egyik vagy másik kulcsfigurájával is. A tőlük kapott értesüléseket apám titkosan kezelte, csak a legmegbízhatóbbnak tartott barátokkal osztotta meg. Elsősorban anyámmal értékelték ki a híreket, bontották ki végeláthatatlan beszélgetésekben az események rejtett összefüggéseit és várható folyamányait. Apám hétvégeken látogatott meg bennünket. Szigorúan a szabadban, séta közben számoltak be egymásnak a bizalmas értesülésekről; zárt helyiségben, lehallgatástól tartva, ilyesmiről sohasem beszéltek. A vasárnap délelőtti séták, amiket apám kalandos és eseménydús magánélete dacára sem hagyott volna ki, a hosszú beszélgetésekre jó alkalmat kínáltak. Engem rendszerint előreküldtek, hallótávolságon kívülre. Így indultunk el, én elől, ők néhány méterrel mögöttem, azon a hámló falú régi villákkal és mellettük útépitésű teraszos kockaházakkal, javarészt elvadult és elhanyagolt kertekkel szegélyezett, ám a völgyre és a városra pazar kilátást nyitó rózsadombi utcán, ahol nagyszüleim háza állt, és ahová mi is beköltöztünk anyámmal, politikai elítéltként bebörtönzött szüleim szabadulása és válása után.

A házunkkal szemben, a túloldalon, zegzugos, bokros domboldal választotta el az utat attól a magasabban fekvő, körülkerített, parknyi területtől, amelyhez az archaikus, sárga tornyaival a környék fölé magasodó, szocialista társbérlettel silányult, egykori kastély tartozott. A domboldal gyerekkorom vágyainak titokzatos tárgya volt. Noha féltünk is tőle, nehogy szandálba bújtatott, meztelen lábunkkal kígyóba vagy tüskébe lépjünk, ahogy bemerészkedünk a pipacsok, vadvirágok, dúsan burjánzó bokrok és cserjék, vadszeder, csipkebogyó, ördöggkóró vörösei, sárgái, lilái és kékjei közé. Nekünk, gyerekeknek ez tiltott területnek számított, ami persze csak növelte a vonzerejét. Nagymamám főleg attól félt, hogy beeshetünk a 49-es busz elé, amely a szűk és meredeken lejtő úton éles kanyart véve ért a házunk elé. A veszély azonban kedvelt szórakozásunk forrása lett: amikor meghallottuk a buszt elindulni a megállóból lefelé, gyorsan átszaladtunk előtte, és a túloldali járdáról vártuk, hogy eldübörögjön a házunk előtt. A sárga kastélyhoz, bár kíváncsiságunk sokszor odavitt

az egykor főbejáratként szolgáló hatalmas, íves vaskapu maradványához, nemigen mertünk belopakodni. Egy alkalommal nagyanyámnak dolga akadt valakivel az ott lakók közül, és átvitt magával. De csak az egyik földszinti lakóval volt megbeszélőnivalója, talán vett tőle valamit, úgyhogy csak a fekete-fehér márványlapokkal burkolt közös térig jutottam, ami egykor ragyogó fogadócsarnok szerepét tölthette be, mára azonban a márvány ezerfelé futó repedéseibe kivakarhatatlanul belesült az évtizedes piszok. A toronyszobákban kik laktak, nem tudtuk, de gyerekszemmel titokzatosnak találtuk. Egy fiatal férfi gyakran álldogált hosszan az egyik ablakban és tétován bámult kifelé, mi pedig a barátnőmmel vad és krimibe illő szerelmi történetet képzelünk az ablak mögé. Évtizedekkel később lakást kerestem, és megláttam a hirdetést: a „Kastély” legfelső lakásai közül kínáltak egyet eladásra. Azonnal telefonáltam. A tulajdonos, középkorú hölgy mutogatott mindent, sorolta a praktikus szempontokat. Alig tudtam odafigyelni, az izgalom fojtogatott, hogy ott vagyok belül, gyerekkori képzelgéseim helyén, a toronyszobában, ami láthatólag sokat megőrzött hajdani eleganciájából. Nézzem meg a kilátást, ami csodálatos... A hölgy persze nem tudhatta, hogy ez a látvány mindennapjaim szerves része volt, közel negyven éven át. Az ablakhoz hívtott, ahonnan régi házunkra és kertünkre láttam. Szüleim és nagyszüleim már meghaltak, a házat idegenek lakták és át is építették, amit látni önmagában véve is felkavaró volt. Majdnem elsírtam magam. De talán éppen ez a fojtogató szomorúság és a vele társuló ürességérzés kellett ahhoz, hogy rádöbbenjek, milyen ostoba ötlet volna ideköltözni... Ugyanabba a folyóba nem lehet kétszer belelépni... ismételtettem magamban, ezzel a közhellyel és némi öniróniával verve éket magam és a szomorúságom közé. A hölgy még szabadkozott: higgyem el, a lift hiányát meg lehet szokni és a faburkolatokat sem kerülne túl sokba kijavíttatni, mondta és mondta, én pedig menekültem, és megígértem, hogy rövidesen jelentkezem. Noha tudtam, hogy soha többé nem akarok visszajönni erre a környékre.

Apámmal kapcsolatban talált M-dossziékat, amik érdekelhetnek – értesített a levéltár munkatársa, és megígérte, hogy fénymásolatban többet is megkaphatok. Ez volt a kezdet: még nemigen ismertem a hálózati boszorkánykonyha alkotóelemeit. Csavarodik a gyomrom, de nem merem nyíltan megkérdezni, hogy az „M” betű mit jelent. Másnap felhívom, és finoman faggatózni próbálok. Nem érti, mit akarok megérteni. Vagy csak *nem akarja* megérteni? Nem is sejtheti, hogy pontatlanságával, ahogy fogalmazott, szorongásos napokat okozott. Azután megérkezik az első adag, és akkor már minden világos. Nem neki van úgynevezett „M”, azaz munkadossziéja, hanem azoknak az ügynököknek, akik jelentettek róla.

A Lusnyánszki Tihamér fedőnevű ügynök 1967. július tizedikén adta át tartótisztjének a jelentést. Mint titkos szerető lopózni be idegen kapu alá, behúzott nyakkal surranni félhomályos lépcsőházban, gyors ajtónyitással kerülni belülrre a titkos lakásba... Valahogy így? Vagy másként, netán komótosan, füttyörészve...?

„A jellem fejlődik, de nem változik meg. Ezért vannak felnőttek, akik vízcserkészlelkűek maradnak halálukig. Az ilyen embereknek mindennap szükséges egy jócselekedetet megtenniök, és okvetlenül szükség van számukra, hogy felelősséget vállaljanak mindenért, ami látómezejükbe kerül. Ilyen Ladik Pál is. Egy kopaszodó cserkész. Önképzőköri alkat, aki azt hiszi, hogy vitákban meg lehet győzni embereket, és meg lehet egy beszélgetés alatt változtatni őket, más útra lehet terelni őket. Mindig, mindenkivel és mindenről hajlandó vitatkozni: mégpedig egy eszményien elképzelt szocialista demokrácia szempontjából, egy olyan ideálisan megálmodott társadalom alapjáról, amelynek semmi köze nincs (rendszerint) a valósághoz. Talán ez az oka annak, hogy az utóbbi években Ladik a művészetek és a művészek felé gravitál. Azok társaságában tudja még leginkább feltalálni önképzőköri prófétai szerepét, mivel a művészfélék hajlamosak leginkább a realitások nélküli vitákra, a légvárszenvedélyű politizálásokra, tervezgetésekre. És talán azért is került közéjük alkalmi prófétának, mert itt a legcsekélyebb az intellektuális kontroll, itt kapja meg Ladik azt a feltétlen fölényt, amivel kárpótolja magát egyéb sikertelenségeikért. Neki ugyanis ezekben a vitákban feltétlenül nyernie kell, különben elidegeskedi a vitát, és ha észérvekkel nem győz, kénytelen személyeskedve, szabálytalanul vívni. Ez az önképzőköri alkata összefügg azzal, hogy minduntalan szerveznie kell a társadalmat, valamiféle tiszta és emelkedettebb célú szövetkezést kell igyekeznie létrehozni, egy demokratikus és szabad Magyarország érdekében. Ezek a szervezkedések, mint például a Tánccsínház körül való igyekevése, rendszerint meddő próféciaik maradnak, egyrészt mivel csupán csak próféciaik és életidegen elméletieskedések, másrészt mert még hívei is hamarosan kinövik őt, átlátva spekulativitását és öncélú prófétai attitűdjét. Konok és tántoríthatatlan elvisége, szigora, amely a legártatlanabb megjegyzés, tréfa mögött is társadalmi mozgást gyanít, amolyan szandálos prófétává teszi őt. Olyan katalizátorszerű figurává, aki egyszerűen nem hat. Próféta, akinek próféciai nem fogannak meg.”

A jellemrajz elhárítási szempontból, fölteszem, csupán további kombinációk forrásául szolgálhatott, ám az én szememben meglepően árnyalt és találó képet rajzolt apámról. Lázás találgatásba kezdtem: ki lehetett Lusnyánszki Tihamér? Közben elkezdtem becézni magamban, Lusiként, máskor Lusóként, sorra véve apám baráti körének szóba jöhető tagjait.

Első ötletként a közgazdászra gyanakszom. Bohém alak, nagy italozó, művelt polgári családból való. Nem tudom, mi hajtotta folyton az éjszakába, mulatókba, fizetett nők társaságába. Apám kérdésére, hogy miért nem nő-sül meg, kész válasza volt: neki mindegy, ki alszik mellette, a szexre is csak alkalmasint, a gyakori fejfájás ellen van szüksége. „*Elmulasztja*”, mondta kaján röffentésekkel, öblös torokhangján, beszéd közben hatalmas tenyerével csapkodva a combját. Magas szinten képviselte Magyarországot nemzetközi gazdasági fórumokon – ha volt is hálózati bekötése, minden bizonnyal nem besúgó minőségben.

Andor, a főorvos. Életünk tanúja évtizedeken át. Megvetette a rendszert, nem volt tagja a pártnak, erre büszke volt. Noha tudnia kellett és vélhetőleg tudta is, hogy a pártvezetésnek éppen azért volt szüksége rá, hogy külföldi delegációk tagjaként példázza, a szocialista Magyarország sincs híján angolos műveltségű, angломán ízlésű, kifogástalan fellépésével, polgári neveltetésével bátran és finnyásan kérkedő társutasoknak.

Minden évben augusztus huszadikára, a tűzijáték estéjére, Andor és Lídia Dunára néző teraszukra meghívták a barátait. Lídiát fiatal lányként a nyilasok elhurcolták, életben maradt, de arról, amit a nyilasházban eltöltött három nap alatt tettek vele, a traumáról, ami megpecsételte további életét, a férjén kívül senki másnak nem beszélt. De talán innen eredt az elhatározása, hogy soha többé nem lesz vesztes, nem adja meg magát a sorsának. Gyermeektelenségük súlyos frusztrációját is mélyen elrejtette. Ha érzett is, soha nem mutatott vagy vallott be bármi csalódást vagy veszteséget. Mindennek csakis a jó és előnyös oldalát volt hajlandó tudomásul venni, és lehetőség szerint a maga javára fordítani. Nem volt szépnek mondható, de adott és költött magára. Szívesen felvett olyasmit is, ami egyáltalán nem illett sem korához, sem szögletes természetéhez. De hát ez is az alkat része volt, nem törődni a gyengéinkkel, hanem az adottságok hátrányos oldalát derűs önbizalommal hidalni át. Csodáltam ezt az akaraterős, minden bajon és bánaton felülkerekedő tulajdonságot, ami tőlem, az én lelkialkatomtól fényévnnyi távolságra állt. Andor gyakori nőügyeiről apám kajánkodó elbeszéléseiből szereztem tudomást, aki élvezte az indiszkréciót, ahogyan anyámnak és nekem szokása szerint anekdotikus és karikírozó keretbe foglalva mesélt ezekről az alkalmi kalandokról, amelyeket, Andor elmondása szerint soha nem ő kezdeményezett, ehhez ragaszkodott, hanem őt választották ki olyanok, akik hallgatták konferenciákon tartott előadásait vagy sikeres kezelésüket jöttek vissza megköszönni. Lídia, aki egyébként tudományának nemzetközileg elismert szaktekintélye volt, ha tudott is férje hűtlenkedéseiről, sohasem adta jelét féltékenységnek vagy haragnak. Viszont

évtizedek múltán, akkor, amikor már senki sem hitte volna, hogy megtörténhet, Lídia beleszeretett egy nála jóval fiatalabb férfiba, és válni akart. Andor összeomlott, magához vett egy pokrócot, egy rekesznyí sört meg a pipáját, és napokig nem jött be a teraszról. Apám meglátogatta. *Ne gyerekeskedj, ne csinálj bolondot magadból!* – próbálkozott. Andor azonban nem tágított és váltig hajtogatta, hogy a „törtéteken”, ahogy nevezte megcsalását, mindig csak így, soha másként, nem tudja túltenni magát. Apám rögtönzött kiselőadásba fogott a féltékenység merőben irracionális voltáról, ami az ő szemében ócska kispolgári csökevénynek számított. Lídia egyszer kimerészkedett a teraszra, azazhoggy megállt az ajtóban, egy fémesen csillámló, combközéptől szétnyíló, türkizkék árnyalatait a Dunáról visszaverődő fényben gazdagon kibontó seiyemruhában, mert amióta szerelmes volt még vadabbul öltözködött.

– *Nem kérsz egy kis húslevest? Most csináltam...* – nyújtotta Andor felé a csészét, aminél rosszabbat aligha tehetett volna, hogy amíg egy másik férfinak megújult külsejét, kivillanó meztelen combját, kékek és zöldek ragyogó tobzódását szánta, balkoni száműzetést választó férjének erőlködő kedveskedéssel a húslevest kínálta. Andor elfordította a fejét és dacolt. Ezt az önmagában véve apró, engesztelőnek szánt gesztust a „törtétek” érzéketlen semmibe vételeként értékelte, és mint később apámnak elmondta, fordulópontnak tekintette. Akkor és ott azonban apám elvesztette a türelmét. – *Mindketten tudjuk* – kezdte olyan behízeltgően lágy és könnyed hanghordozással, amelylyel nálam is mindig bevezette pedagógiai csapásait –, *hoggy egész életedben csaltad* Lídiát... *akkor most mire ez a cirkusz?* De Andor sértődötten hallgatott. Fárasztja már a sok beszélgetés mondta, apámnak ideje volna hazamennie, mást alig válaszolt.

De az önmagára mért számkivetettség után mégiscsak bejött a teraszról. Átrámolta az ágyneműjét a hálóból a dolgozószoba heverőjére és nem beszélt többé a „törtétekről”. Ám ettől a naptól fogva rohamosan és szemmel láthatólag öregedni kezdett, a humora is megkopott. Bár Lídia hamar kiábrándult a szerelméből, akit most már – fájdalomt, ha volt is, mélyre temetve – hatalmas tévedésnek mondott. De Andornál ez már nem sokat számított. Összeroskadtt életének az a váza, ami hűtlenséggel, hazugsággal, álságokkal, de a Lídia iránti feltétlen odaadással és ragaszkodással mégis megbonthatatlan egyensúlyt alkotott.

Mérlegelnem kellett, lehetett-e Andor a Lusnyánszki fedőnevű besúgó. Egy 1989-es beszélgetés adott alapot a gyanúhoz. Barátságuk, amely 1956-ban mélyült el, amikor apám nála rejtőzött a forradalom bukása után, évtizedeket fogott át, míg nem sokkal apám halála előtt, egy állítólag vissza nem adott kölcsön körüli zavaros vitával gyorsan és engesztelhetetlenül véget ért.

Apám szerint megadta, a másik nem így emlékezett. Mivel az összeg triviális volt, parányi töredékét sem jelentette annak a sok évtizedes támogatásnak, meghívásnak, családnak minden tagjának nyújtott orvosi ellátásnak, amit Andoréktól kaptunk, nem gondolhattam másra, mint hogy valami ki tudja, mióta lappangó megbántottság parazsa csapott fel és lobbant lángra ebben az igazán kisszerű vádaskodásban. Andor csodálta és szomjazta apám okosságát, de mindig is rosszul tűrte kioktató és sokszor fölényeskedő modorát. Apám *linksége* őt mindig is irritálta, magyarázta nekem 1989 sorsfordító nyarán, nem sokkal anyám halála után. Felhevült, indulatos monológjában a „linkség” szóra helyezte a hangsúlyt. Értsem meg, ismételte, mintha engem kellene meggyőznie, hogy nem az összeg nagysága, ami bántja, hanem az eljárás mód, ahogyan Pali bánik az emberekkel, a barátaival is. Neki most ebből lett elege, amilyen könnyedén túlteszi magát, ha elkövetett valamit a másik ellen, soha nem ismerve el, hogy tévedett. Legfeljebb olyan esetekben, ha patetikus retorikai fordulatot véve, valami korábbi tekervényes teóriáját, meg nem valósult próféciaját kellene felülírnia. De a beismerés ilyenkor is csak narcisztikus színház, semmi több, gyönyörködés saját remek intellektusában. Ahogyan hallgattam felhevült, erős indulatokkal birkózó, hadaró előadását apámról, aki negyven éven át a legjobb barátja volt, és akit szabadságát és karrierjét kockáztatva bújtatott a politikai rendőrség elől 1957 vérbe boruló telén, az járt a fejemben, hogy a hosszúra nyúló barátságok történetében talán törvényszerűen bekövetkezhet az efféle hamis fordulópont akkor, ha az egymás iránt érzett valós szemrehányásokról sohasem mertek nyíltan beszélni, mert túlságosan mélyre kellett volna ásni.

Andor is, akárcsak apám ügynöke, a „prófécia” szót használta. De hát önmagában véve ez sem bizonyít semmit. Ennek az 1989-es beszélgetésnek azonban, most visszatekintve, más szempontból lehet jelentősége. A rendszer bukásával a súlyos és szégyenteljes titkok kitergetése is közeledett; legalábbis akkoriban erre számítottunk, hogy a tisztánlátás megtisztulást hoz el. Sokan, akiknek volt mitől tartaniuk, előre menekültek; például úgy, hogy aki rettegett a szembesüléstől, sebtében ürügyet keresett a szakításra azzal, akiről korábban jelentett. De mindezt tekintetbe véve sem tartottam valószínűnek, hogy Andor lett volna a jelentés készítője. Sem jelleme, sem a jelentés árnyalt építkezése, stílusgazdagsága nem tette valószínűvé.

Szóba jöhetett Légrádi Ernő, a zeneszerző is, akit mindig önző, hiú és gyáva embernek tartottam. Apám ragaszkodásában hozzá talán az játszott szerepet, hogy megbecsült és rangos díjakkal elismert művészként a pártállam funkcionáriusai szívesen fogadták, sőt keresték a társaságát, és olykor olyasmibe is beavatták, amiről, ha nem tekintették volna őt ábrándos művész-

léleknek, soha nem beszéltek volna meg előtte. Szinte bármit elintéztek volna neki, ő azonban segítséget soha senkinek nem ajánlott. Anyám megvetésében iránta az játszott a főszerepet, hogy az 56-os börtönviseltek és családtagjaik kéréseit következetesen visszautasította, legyen szó szerény munkalehetőségről vagy bevont útlevelel, nem tett senkiért semmit. Amit a jó ízlés szempontjából csak súlyosbított, hogy jobbára azzal tért ki a kérések elől, nem tartja helyesnek és elvszerűnek a protekciót. Apám, aki másoknál kényes volt az ilyesmire, Légrádi vonatkozásában túltette magát szinte mindenben; éveken keresztül sülve-főve együtt voltak, együtt nyaraltak. Ernő felesége sűrűn selejtezte szalonokban készült gazdag ruhatárát, de amikor anyám, akinek szerény tanári fizetéséből tengődtünk, felvetette, hogy megvenne nekem egy télikabátot, Ernőék elzárkóztak. – *Túl nőies volna egy kamasz lánynak* – mondta Ernő. Általában furcsán, töredezetten, makogva beszélt, és közben sűrűn hunyorgott. Talán szégyellte a dolgot, de alkata diktátuma szerint a rossz lelkiismeret támadásra sarkallta. Szemére hánytá anyámnak, hogy túl engedékeny velem, szigorúbban kellene fognia. Anyám azonban, aki ekkoriban saját szerelmi csalódásával volt elfoglalva, bánata elborította, alig figyelt rá. Migrénes rohamok és lelki gyötrelmek foglyaként vergődve végezte napi munkáját. Fáradtan érkezett haza, folyton fáradtságra panaszkodott. Kibújt a szoknyájából, a magas sarkú cipőt már az előszobában ledobta, türelmetlenül húzkodta le a harisnyáját, pongyolába bújt. – *Végre megkönnyebbülök egy kicsit* – mondta, és teát kért nagyanyámtól. Hazafelé jövet összefutott Légrádival, mesélte, kicsit bizonytalanul, aki rám terelte a szót, túl szabadosnak tartja a nevelésemet. Nagyanyám közben kitöltötte a teát. – *Kis tejet tehetek bele, Nórikám?* – kérdezte azzal a gyöngéd és alázatos odaadással, amellyel hosszú évek óta szolgálta és oltalmazta anyámat. – *Bizony, bizony, én ezt már jó ideje forgatom a fejemben...*” – mondta felém fordulva, apró nyelvi modorossággal ellensúlyozva, hogy egy tekintélyes ember háta mögé bújva, éppen kilép a rászabott szerepből. Kapóra jött, hogy kimondjam, történetesen nagyanyám rovására: – *Akinek kurva volt a felesége, ne oktasson erényre másokat!* Margóról mindannyian tudtuk, hogy a háború utáni években budapesti szállodák gazdag vendégeit magas tarifáért szórakoztatta. Tudtuk, de nem vettünk róla tudomást. Úgy tettünk, mintha nem tudnánk. Anyám elnevette magát. – *Ebben sok igazság van* – mondta, és töltött még egy kis tejet a teába. Nagyanyám pedig szövetséges nélkül maradva, megadó sóhajjal engedte el a témát. Igen, a zeneszerző képmutató jelleme összhangban állhatott volna besúgói mivoltával. De végül elvettem ezt a lehetőséget is, mivel az én Lusóm túl pontosan és gazdagon fogalmazott, Légrádi Ernő viszont nem a szavak embere volt.

Lusnyánszki Tihamér valódi személyéhez sehogy sem jutottam közelebb.

A szorosabb barátok közül maradt még Milán, a tisztítós. Fanyar, cinikus, kiégett, kevés beszédű, magas, őszülő, elegáns férfiként emlékszem rá. Finom kezén hatalmas pecsétgyűrű, nyakában vastag aranylánc. A nehéz arany karkötőt néha apró kézrázásokkal csúsztatta lejjebb a csuklóján, miközben pipázva végigsétált a tömött fogasok között, és kereste, melyik ruhát emelje le a kampós végű rúddal, olyan előkelően hanyag mozdulattal, amely világosan megmutatta, hogy Milán, bár ebből származik tetemes jövedelme, személyisége leglényegét tekintve köze nincs a vegytisztításhoz és a kelmfestéshez. A szaga is az orromban: a frissen tisztított ruhák jellegzetes szaga, a tisztítószerké, ahogyan a vasaló alatt átjárja a szövetet a gőz és megtölti vele a levegőt. A közeli színházakból sokan hoztak ide kabátokat, frakkokat, szmokingokat... Milán emigráns herceggént vonult át a balettszoknyák és tarka jelmezek között, méregdrága italok és pipadohányok fejedelmeként tessékelve be kivételes vendégeit a fogasok mögül nyíló parányi, homályos szobába. Hatalmas krimigyűjteményét számos nyelven gyűjtötte és olvasta, de soha nem adott belőle kölcsön. Belvárosi lakása apám egyik fő telephelye volt. A pompás antik bútorokkal és perzsaszőnyegekkel gazdagon berendezett nappali közepén a márvány fürdőmedencével, amelyet egyszer, állítólag, színültig töltött pezsgővel, hogy megfürdesse a kurvákat, akik ha éppen nem dolgoztak, nála tanyáztak. Bármixerek, élsportolók, színészek, énekesek, táncosok is sűrűn tivornyáztak nála, élvezték herdált gazdagságát. Anyám nem szerette, ez jellemük különbözőségéből természetesen következett, és végül egy jelentéktelen, de kínos incidens után meg is szakította vele a kapcsolatot. Anyám egy blúzáat szerette volna befestetni. Történetesen eperszínűre. Pénze nem sok volt, noha az 56-os durva retorziók után már kapott fordításokat és volt néhány magántanítványa is. Aki ismerte őt, a maga tüntető kifinomultságával, rigid elméleteivel szépségről és eleganciáról, árnyalatokról és színekről, megmondhatta volna, hogy ha eperszínűt mond, akkor nem véletlenül nem rózsaszínt vagy pirosat mondott, mert nála a választás mögött ízlés és koncepció állt. Milán azonban szokásos hányavetiségével és szarkazmusával nemigen adott az ilyesmire. Talán oda se figyelt rá, úgyhogy amikor anyám a nyers színű selyemblúzt kiterítette a pultra, végzetes hibát követett el. – *Nórám, rendben, befestjük pirosra.* Akkor anyám felcsattant, hogy isten mentsen a pirostól, azt fel nem venné, ő nem véletlenül mondott eperszínűt. – *Szerintem az szimplán piros* – mondta Milán, a maga mindig egykedvű és enyhén ironikus hangján. Mire anyám megkérte, hagyja abba a gúnyolását, ne vele szórakozzon, hisz aki szövetekkel foglalkozik, az bizonyára meg tudja különböztetni a pirosat az eperszínűtől. – *Isten bizony nem tudom, mi*

a különbség! De tudod mit, Nórám, hozzá egy kiló epret, és meglátjuk! Tél volt. Ezerkilencszázhatvanhat tele. Anyám sírva fakadt. Nem tette be a lábát többé Milán tisztítójába. Engem Milánban zárkózottsága és lényének kiismerhetetlen ambivalenciája fogott meg és egyben taszított is. Semmibe vett, levegőnek nézett, mivel gyerekként nem rendelkeztem semmi olyan tulajdonsággal, ami érdeklődésére számíthatott volna.

Nem tudom, milyen emlékek vagy titkok nyomasztó terhe vagy félelme indíthatta arra, hogy ezerkilencszázhetvenegy telén a Mátrába utazzon, és nyugtatókkal teletömve, meztelenül, számárháton elinduljon az erdőbe. Leesett, de még megpróbált felkelni. Már nem tudott, elfogyott a maradék ereje is. Mielőtt megadta magát a sorsának, még belemarkolt a friss hóba, mintha csak araszolva próbált volna megkapaszkodni valamiben. A telihold megvilágította, hideg fényével körülrajzolta ezeket a menekülő tenyérnyomokat: ugyanazzal a céltalan szépséggel és tüntető közönnyel minden emberi nyomorúság iránt, amellyel a türkizkék selyemruhán tüzelő dunai fények ünnepelték Lídia utolsó, ügyetlen próbálkozását, hogy megmentse széthulló házasságát.

Mai fejjel visszagondolva a múlt századi magas bérházak tövében meghúzódó tisztítóra, amely értelmiségi találkozóhelyül is szolgált a korai kádárizmus súlyos éveiben, Milán személye talán kapóra jött volna. De a jelentés irodalmiaskodó fordulatai, aprólékossága és komolykodó bőbeszédűsége alapján nem tartottam lehetségesnek, hogy ő lett volna Lusnyánszki, a besúgó.

A közeli barátok közül volna még Áron. Javíthatatlan osztályidegen, pszichoanalitikus, aki a hatvanas évek vége felé, az első megkapott ütlevéllel, diszszidálási szándékát a közvetlen család és a barátok elől is eltitkolva, másfél éves kisfiát túszként hátrahagyva, egyetemista feleségével Norvégiában maradt. A tudományos tanácskozás utolsó napján, minden holmijukat a hotelszobában hagyva, a delegációval utazó besúgótól és esetleges kényszerítéstől tartva, mintha csak vacsora utáni sétára indulnának, kézen fogva, az elegáns belvárosi kirakatok közül egy eldugott, félreeső hotel felé véve az irányt, egyszerűen kísértáltak addigi életükből.

Szoros barátságuk apámmal kora kamaszkorukból származott. Osztálytársak voltak, megosztottak egymással mindent, ami foglalkoztatta őket, noha rendre eltérő következtetésekre jutottak. Alkatuk különbözőségét Áron így jellemzi a visszaemlékezésben, amelyet már csak nekem adhatott át, amikor apám halála után Budapesten járt: *„Annyira magától értetődő volt, hogy nem hinném, valaha is felmerült volna bennem, benned vagy közöttünk az a kérdés, hogy mi is köt egymáshoz. De most, hogy ezt írom, arra kell gondolnom, hogy a kívülálló először ezt a kérdést tenné fel, és talán nehezen is értené meg.*

Te cselekedni szerettél, én olvasni. Te a politikát szeretted, én a kutatást. Téged a hatalom érdekelt, engem a tudás. Te rábeszélni, meggyőzni, manipulálni akartad az embereket, én inkább meghallgatni és megérteni...”

Áron és apám évtizedek múltán a jugoszláv tengerparton látták viszont egymást. A kemping boltja előtt ütköztek egymásba, és alig akartak hinni a szemüknek. Időközben mind a ketten meghíztak és szakállt növesztettek. Összeölelkeztek, nevetve méricskéltek egymást, évődve, vitatkozva, hogy ki tartja magát jobban... Jutka alakja, a fantasztikusan hosszú combja, lapos hasa már nem volt a régi persze, mesélte később kaján vigyorral apám. Csak a szőke konty nem változott, az a mindig lezuhanni kész, tarkóján fityegő, súlyos, mézsárga hajtömeg, amit gyerekkoromban irigykedve csodáltam, ha ott találtam őket apám albérletében, a keskeny heverőn kucorogva, teásbögréjükkel a kezükben. Áron feleségét nem szerettem, céltudatos, hideg józansága, amellyel az útlevelért zálogul otthagya a kisfiát, taszított. Így volt vele anyám is, szemben apámmal, aki ellenérzésünket üres érzelgősködésnek minősítette, és kitarzott amellett, hogy Áron és Judit példásan racionális döntést hozott. – *Szemüvegét az orrára csúsztatva hordja, még a strandon is rajta van* – mesélte apám, de a gunyoroskodás sem leplezhette, mennyire imponál neki, hogy Jutka kint, ahogy fogalmazott, komoly karriert csinált. Mellettük egy hórihorgas, egykedvűen nevetgélő, kisportolt norvég álldogált, az anyja szőkeségét örökölte, Jannak hívták. A János nevet sohasem használta azóta, hogy háromévesen, hosszú és gyötrelmes államközi procedúrák után, nemzetközi szervezetek segédletével kiengedték a szülei után. Magyarázni kezdte, magyarul bár, de a szavakat keresgélte, hogy otthon annyi a lazac a tengerben, hogy a csónakból akár puszta kézzel ki lehet emelni őket. Az apja büszkén és elégedetten mosolygott a fián, akit távoli bolygók felfoghatatlan messzesége választott el attól a világtól, amelyről az apja a régen látott barátokkal diskurált.

Aznap este kiültek kettesben egy sziklára. Csendes volt a tenger, mozdulatlan tükrére hidat emelt a hold. Fűszeres illatokkal telt meg a levegő. Áron elmesélte, hogyan emelkedett elég gyorsan a kórház ranglétráján, ahol először állást kapott, hogyan tanulta meg a nyelvet, hogyan nyitott magánrendelőt, és lett egyre népszerűbb Oslo lelki vigaszra vágyó, lelki bajokkal küszködő betegek között. Arra várt, apám szemére hányja menekülését, a szándékot, amelyet eltitkolt előle is. De apám hallgatott.

– *Ne haragudj, hogy akkor nem mondtam el még neked se, aki a legjobb barátom voltál, hogy mire készülök. Nem szóltam előre, de hát mindannyiunk biztonsága kívánta így, hogy ne avassak be senkit. Még Jutka anyja se tudott*

a tervről. De nem bírtam már tovább otthon élni, és Jutka sem bírt. Tudod, neki mindig nagy terveik voltak. Weisz Gyuri vette kint maga mellé, tudod, a kis Weisz az osztályból, aki Nobel-díjat kapott. Ma Jutka a második ember az intézetben, rögtön a kis Weisz után... Öregem, hát neki megérte. Neki, meg a gyerekeknek... Apró csobbanás törte meg a beálló csöndet, ahogyan Áron a tengerbe hajította a követ, amit már jó ideje görgetett az ujjai között. Azután befejezte a mondatot: – Ők boldogok.

Nem kellett visszakérdeznie, értette anélkül is, hogy ez a szemérmes, szakvak közé bújtatott, meggondolt vallomás egyben talán az ő kiengesztelésére is szolgál. Most már feloldódva, egymás szavába vágva, csapongva, ahogy régen volt szokásuk, faggatta Áron apámat az otthoni dolgokról, politikáról, mindennapokról, apám személyes helyzetéről. Érdeklődött felőlem is, mivel foglalkozom, az írás mellett döntöttem-e végleg, amihez szerinte határozott tehetségem volt. Apám feszengett, mert erről nem szívesen beszélt még velem sem, akivel egykor mindent megosztott. Kínosan érintette a szakításunk, megromlott és elhidegült viszonyunk, úgyhogy válasza felületes volt és kitérő.

Kamaszkoromból megmaradt harag érzésmaradványai árnyékolták be az Áronnal való kapcsolatot. Matematikából gyenge voltam, nem érdekelt a műveletek sivár táncrendje, amely nélkülözte az emberi tényezőt, amely engem megszállottan foglalkoztatott. Tanárom oda jutott, szándékosan „szabotálom” a matematikát. Apám kapott az alkalmon. Megkérte Judit barátnőjét, évfolyamtársnőjét az orvoskaron, hogy korrepetáljon. Ez az Éva magas, szeplős, vörös hajú nő volt, mély hangú, lánzdohányos. Nem csúnya, bár kissé férfias. Imponált az okossága és a lazasága, ő pedig ügyesen egyre közelebb került hozzám, beszélgetett. Felvetéseimre intelligens válaszokat és megengedő tanácsokat adott, úgyhogy előbb-utóbb a tanár-diák viszonyt már-már barátnői bizalmasság szőtte át. Nehéz volna ma már eldöntenem, hogy táplálta-e egyáltalán valóságos érdeklődést vagy rokonszenvet az irányomba, vagy csupán apám instrukcióinak megfelelően igyekezett a bizalmamba férközni. Talán csak azért vállalkozott a furcsa „magánbesúgó” szerepre, hogy elnyerje apám kegyeit. Gyanútlanul beszámoltam Évának érzéseimről egy idősebb fiú iránt, aki Csocsó néven kétes és rossz hírű társaság – akkoriban galerinek mondtuk – vezéralakja volt. Szerencsémre mind életkorom, mind társadalmi hátterem védőernyőt emelt fölém. Legalábbis most, sok évtized távolából így értékelem azt a nagyon is óvatosságot, amellyel bár eltűrték, hogy ott lógnak közöttük, de valójában nem vettek be maguk közé. Tudták, hogy a Rózsadombról járok le a térre, talán kádergyereknek hittek, és ezért nem fenyegetett komolyabb veszély. Apámat azonban így is módfelett nyugtalanította a

társaság, és arra indította, hogy korántsem szokványos eszközöket vessen be eltérítésem érdekében.

Felhívott, és azon a kissé fakó, visszafogottan parancsoló hangján, amely többnyire nem sok jót ígért, közölte, beszélni akar velem. Áronnál van, menjek át most rögtön. Különösebb kertelés nélkül vágott a közepébe. Meg kell szakítanom a kapcsolatot ezekkel az emberekkel, és főként Csocsóval, aki, ne kerüljessük a forró kását, egy bűnöző. Vadul tiltakoztam. *Nem kíván erről vitát nyitni, a képlet jóval egyszerűbb.* Hatásszünetet tartott, én pedig nyeltem a feltoluló, de előttük szégyellni való könnyeimet. *Választanom kell közöttte és a fiú között, együtt a kettő nem megy.* A sírhatnékomat egy pillanat alatt elfújta a lázadás szele. – *Akkor én Csocsót választom.* Apámon látszott, nem erre számított. – *Most elmehetek?* – kérdeztem erőltetett könnyedséggel, látószólag tréfára fogva a dolgot. – *Menj csak!* – felelte apám, olyan hűvös, vészjósló közönnyel, a tekintetét máris elfordítva tőlem, ami nem hagyott kétséget afelől, hogy döntésemnek komoly következménye lesz. Áron, akinek a mások megértése és elfogadása tanult hivatása volt, elegánsan távolról figyelt, de nem próbált segíteni, oldani a feszültséget, inkább apámmal egyetértőleg hallgatott, vagy legalábbis alávetette magát apám tekintélyének. Noha talán ő volt az egyik, nem voltak sokan, akire apám hallgatott. Áron volt az, akinek leírta, kíméletlen őszinteséggel, magánzárkában töltött éveinek lelki krónikáját. Vallatás, kíntás, elgyöngülés és meghasonlás, magány és rettegés, álmok és látomások, lelki hullámzások és testi frusztrációk gazdag mikrovilágát, amit azután együtt aprólékosan elemeztek. Terápiás célja is lehetett, hogy Áron rávette őt a feltárulkozásra és az emlékek rendszerezésére, hogy átsegítse a kiszabadulását követő időszak érzelmi megroppanásán, a szembesüléssel járó traumán, amikor megtudta, hogy anyám a párt parancsára elvált tőle, amíg börtönben volt.

Áron fürkészve nézett rám, legalábbis akkor így éreztem, kívülről, mint egy kísérleti nyúlra, amit a szakmájával szemben elkövetett árulásnak vettem, és a kamaszkor heves indulatával gyűlölni kezdtem.

Évától arról is tudomást szerzett apám, hogy szilveszterkor egyikük lakásán lesz együtt a társaság. Anyám, akinek a depressziója súlyosbodott, az újévet a parádi szanatóriumban töltötte. Apám pedig, aki szerelmes lett az operaház egyik táncosnőjébe, Beába, akit később feleségül is vett, elutazott utána Szegedre. Nagyanyám gondjaira bíztak. De előtte még apám, az ultimátum kudarcán okulva, más módszerhez folyamodott. Milán hozta össze a találkozózt egy Detti nevű kurvával, a belvárosi Anna presszóban. Megbízták a nőt, csapódjon a galerihez, épüljön be közéjük azért, hogy engem szemmel

tarthasson. – *A lányomnak egyetlen haja szála sem görbülhet ott* – adta ki az utasítást apám, akinek bár valóságos hatalma nem volt, a tájékozatlan ember szemében úgy tudott fellépni, mintha temérdek hatalma volna.

A szilvesztert Csocsóék budai lakásán tartották. A szülei nem voltak otthon. Üldögéltem, nem törődött velem senki. Beláttam a hálószobába, ahol egy férfi és egy nő feküdt összegabalyodva a heverőn, a nő szoknyája felgyűrve, a férfi keze a combja között. Elfordítottam a fejem és átültem máshova. Csocsó mellé, aki egy agyonfestett nővel diskurált. Odaengedtek. Beszélgettek valakiről, belehallgattam, a tartalmát nem tudnám felidézni, csak a félmondatot, aminél közbeszóltam. Csocsó mesélt egy nőről, aki „franciázik is”. Soha nem hallottam a kifejezést. Kérdésemre, hogy mit jelent, gúnyosan rám nevetett. – *Hát, hogy a szájába veszi...* és még hozzáfűzött néhány szemléltető megjegyzést. A felnőttek belső világának eme váratlanul feltáruló titka megrendítő és felkavaró volt. Az ember hajlamos gyorsan elfelejteni a gyermekkori megrendüléseknek ezeket a később már alig átélhető, érthetetlen vagy akár mulatságos epizódjait. Kézen fogott. – *Kislány, kipróbálsz?* Rángatott, húzott magával a fürdőszoba felé. Még láttam, hogy Detti, már félig részegen, túsarkain imbohyogva sietősen elindul felénk, valahonnan a szoba másik sarkából. De nem vártam meg hogy odaérjen. Kitéptem magam a szorításból, ki az ajtón, a nagyobb félelem legyűrte a kisebbet, ahogy futottam a sötétben, a megolvadt hóban, átázott cipőben, kabát nélkül, hazáig.

A történet, amelyet apám vagy Dettitől, vagy Évától, vagy mindkettőjüktől napokon belül megtudott, arra sarkallta, hogy hatékonyabb eszközökkel vessen véget a galerizésnek. Sok évvel később egy budai étteremben, a hagyományosan kettesben elköltött születésnap vacsora közben mesélte el nekem, hogyan bízta meg ezután a nőt, találja meg a módját és mintha csak jóakarátulag figyelmeztetné Csocsót, súgja meg neki, hogy tudomása szerint a szüleim magas rangú belügyesek, akiknek nem tetszik, hogy lejárok a térre. Ha másképpen nem megy, hatósági erővel számolják fel az egész csoportosulást. Csocsó amint meglátott, odajött hozzám. – *Figyelj csak, az ilyeneknek, mint te, nem való ez a hely!* Nem örül, ha velük vagyok, kezdte, és látva meglepődésemet, kicsit zavartan, de kimondta, hogy nem akar ott látni soha többé a téren.

A sors fintora, hogy amikor apám védelmem érdekében a maga játszmájába fogott, pontosan akkor indult el ellene a lejáratását és elszigetelését célzó, igen hasonló eszközökkel dolgozó állambiztonsági akció, amelyről ő persze mit sem tudhatott. Magam is csak a rendszer bukása után találtam meg a levéltárban annak a belügyi jelentésnek a maradékát, amely a Politikai Bizottságnak apám gyanúba keverésére tesz javaslatot. Ám azokat az iratokat,

amelyek lehetővé tették volna a lejáratásában segédkező barát személyének az azonosítását, szakavatott kezek gondosan megsemmisítették vagy elrejtették a rendszerváltás karneváli hajnalán.

Áron éppen abban az évben disszidált, amikor apám besúgója megírta a jelentését. De ha a dátumot nézem, úgy emlékszem, hogy amikor Lusnyánszki a tartótisztjével találkozott a titkos lakáson, Áron már a kisleány kiadatásáért küzdött, intenzív nyelvtanfolyamra járt és egy oslói kórház napi rutinja mögé menekült az emlékei elől.

A Luso-korszak egy szerdai napon, érdektelenségbe fulladva véget ért: megtudtam az Őrnagytól, ki volt Lusnyánszki Tihamér. Testet öltött, futólag ismertem és futólag ismerte csak apám is. Csúnya történet főszereplőjeként – hányban is? – gyanúba keveredett, hogy feladta a barátját, akit a bőröndje titkos rekeszébe rejtett, tiltott irodalommal tartóztattak fel a határon. Mindenesetre Luso és közöttöm megszűnt az izgalom, elillant a feszültség. A csalódás után már bántam is, hogy kikértem az egész Munkadossziét, akkor még abban a hitben, hogy a szűkebb baráti körből ismerhetem fel az ügynököket. Bár a csalódás szó ebben az összefüggésben akár abszurdnak is tűnhet a kívülálló szemében, hisz csalódásnak voltaképpen azt kellene tekintenem, ha apám közeli barátainak egyikéről derült volna ki, hogy a kommunista állambiztonságnak dolgozott.